

De Twee Kwartieren

Genealogisch tijdschrift voor Kempen- en Peelland

Een nieuwe opmaak

Scans op Familysearch

Digitaal zoeken in Duitsland

Werkgroep scannen en indexeren

Cranck zijnde van de pest oft godtsgave

ngv

Nederlandse
Genealogische
Vereniging

NEDERLANDSE GENEALOGISCHE VERENIGING
Afdeling KEMPEN- en PEELLAND

Inhoudsopgave

- 3 Van de redactie
- 4 Leeswijzer voor de nieuwe opmaak
- 4 Militaire voorouders zoeken
- 5 Scans op Familysearch
- 6 Gevangenisregisters, project van het BHIC
- 7 Digitaal zoeken in Duitsland
- 9 Werkgroep scannen en indexeren van
familiedocumenten
- 10 Digitaal zoeken in België
- 11 Cranck zijnde van de pest oft godtsgave
- 15 Van wien niet heeft, van dien zal genomen
worden, ook wat hij niet heeft

Niet ondertekende stukken worden gepubliceerd onder verantwoordelijkheid van de redactie.

Kopij voor het volgende nummer inzenden voor 1 mei

Voor informatie of voor het plaatsen van een advertentie neemt u contact op met de redactie.

Redactieadres: e-mailadres: detweekwartieren@gmail.com postadres: Langakker 29 5283 TE BOXTEL

ISSN: 2589-6210

“A peste, fame, belloque, libera nos Domine” (van pest, honger en oorlog, verlos ons Heer).

Het leven van onze voorouders, arm of rijk, ging niet altijd over rozen. Tot in de negentiende eeuw maakten alle inwoners van de Meierij van 's-Hertogenbosch gedurende hun leven wel één of meer oorlogen mee: militaire troepen, waarvan niet altijd duidelijk was of ze nu aan de goede of de slechte kant stonden die door het dorp trokken, inkwartiering en schatting eisten en alleen als je geluk had geen vernielingen aanrichtten. Hongersnood, als de oogst weer eens mislukt was door het onweer of de vorst, of doordat de legers van Willem of Maurits van Oranje de boel platgebrand hadden.

En ziekte. Die was er altijd en overal, door slechte hygiënische omstandigheden en het ontbreken van goede medische voorzieningen.

We zijn bevoorrecht dat we leven in de 21ste eeuw. Dit jaar is het vijftiende jaar geleden dat de laatste oorlog die Nederland trof eindigde. Er is voor iedereen genoeg te eten (ofschoon steeds meer mensen gebruik moeten maken van een voedselbank) en er zijn ziekenhuizen, medicijnen, vaccins die ons gezond houden, of beter maken.

Tot COVID-19 (coronavirus disease 2019) in ons leven

kwam. Ineens wordt ook onze generatie geconfronteerd met de harde werkelijkheid die voor onze voorouders als vanzelfsprekend bij hun leven hoorde. Dit heeft niemand van onze generatie eerder meegemaakt. Ineens wordt er van ons een aanpassingsvermogen gevraagd waarvan we niet wisten dat we het in ons hadden. En de gevolgen op de lange termijn zijn nog niet te voorzien.

Ook onze afdeling heeft zich moeten aanpassen. Het programma voor het voorjaar is geheel stilgelegd. Lezingen en cursussen gaan niet door, de ledenvergadering is geannuleerd, en het is nog onvoorspelbaar wanneer we de draad weer kunnen oppakken.

Om u op te beuren in deze tijd brengen we, als blijk van aandacht en klantenbinding, een extra nummer uit van De Twee Kwartieren. U leest over epidemieën in het verleden. Maar u krijgt ook hints hoe u uw genealogische activiteiten ook met inachtneming van social distance kunt blijven bedrijven, met behulp van internet bijvoorbeeld. Of hoe u zich kunt inzetten door zich aan te sluiten bij digitaliseringsprojecten als scannen en inventariseren.

Wij wensen u veel sterkte in deze periode. Blijf gezond!

EEN NIEUWE OPMAAK EN EEN LEESWIJZER

Onder druk van de stijgende portokosten en de noodzaak tot bezuiniging van de NGV is besloten De Twee Kwartieren alleen nog digitaal te verspreiden. De redactie heeft daarbij de vertrouwde opmaak zo veel mogelijk gehandhaafd.

In de praktijk blijkt dat de vormgeving met staande A5 pagina's grote nadelen heeft. Dit komt vooral naar voren in het lezen op een laptop of desktopcomputer aangezien de staande pagina slecht gebruik maakt van de ruimte op het scherm. Op een tablet in de smartphonestand (rechtop) is het blad veel beter leesbaar. De pagina vult dan het hele scherm. Overgaan op een liggende A5-pagina betekent dat ons blad op alle schermen, PC, laptop en tablet leesbaar wordt op het volle scherm met als gevolg dat u altijd de hele pagina overziet met een voldoende grootte van de letter om prettig leesbaar te zijn. De regel van de tekst op de liggende pagina is een heel stuk langer wat ten koste gaat van de leesbaarheid. Het was daarom nodig over te gaan op het gebruik van twee kolommen.

De liggende pagina maakt het ook nodig om de voorpagina opnieuw vorm te geven. Dat hebben gedaan met zo veel

mogelijk behoud van de herkenbaarheid met als groot voordeel dat het logo en de titels van de artikelen niet meer over de landkaart gedrukt hoeven te worden. De redactie meent op deze manier de leesbaarheid van de teksten te dienen en de vormgeving van de voorpagina aanzienlijk te verbeteren.

Leeswijzer

U kunt het leescomfort met de instellingen van uw PDF-lezer zelf verbeteren door gebruik te maken van de instellingen van de PDF-lezer.

Op de meeste PDF-lezers zullen de volgende instelmogelijkheden voorhanden zijn, uiteraard onder vaak wat verschillende aanduidingen.

Weergave of beeld: doorlopend of per pagina: kies per pagina

Weergave of beeld: best passend of paginabreed passend zijn goede keuzes.

Als het scherm breed genoeg is, is het handig de miniaturen in de zijbalk ingeschakeld te hebben voor een snelle navigatie door het blad.

MILITAIRE VOOROUDERS ZOEKEN

In het nummer van juni 2018 vindt u vele toegangen tot de digitale bronnen met gegevens van de Nederlandse militairen zoals die in de lezing van Welmoed Bons naar voren

kwamen. Het is het handigste om dat nummer van de NGV-website te downloaden omdat in de digitale versie de links aanklikbaar zijn: [NGV-weblink](#)

De Mormonen, officieel de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen, kopiëren al decennia voornamelijk op microfilm allerhande genealogische overzichten. Bijvoorbeeld de akten van de Burgerlijke Stand, Tienjarige tafels, Doop-, Trouw- en Begraafboeken.

Deze zijn voor genealogen in te zien als ze een gratis account aanmaken op www.familysearch.org.

FamilySearch is voor genealogen interessant om te gebruiken als de betreffende plaats nog niet in WieWasWie is opgenomen, er op WieWasWie nog geen scans zijn geplaatst of de gezochte personen uit het buitenland afkomstig zijn.

Een aantal bronnen op FamilySearch is geïndexeerd. Maar de bijgevoegde scan levert vaak meer informatie op zoals leeftijden, woonplaatsen of getuigen. In de niet-geïndexeerde bronnen is het gewoon ouderwets 'bladeren' en zoeken.

Voor veel Nederlandse gemeenten (en een enkele Belgische plaats) geeft de tabel hieronder een snelle toegang tot de betreffende provincie of stad.

Wel eerst een account aanmaken en dan inloggen!!

<u>provincie (stad)</u>	<u>soort</u>	<u>bijz.</u>
Amsterdam	burgerlijk	tafels
Amsterdam	kerkelijk	NH
Amsterdam	kerkelijk	RK
Antwerpen (prov)	burgerlijk	-
Antwerpen (stad)	burgerlijk	-
Den Haag	burgerlijk	-
Den Haag	kerkelijk	NH
Den Haag	kerkelijk	RK

<u>provincie (stad)</u>	<u>soort</u>	<u>bijz.</u>
Drenthe	burgerlijk	-
Drenthe	kerkelijk	NH
Drenthe	kerkelijk	RK
Eindhoven	burgerlijk	-
Eindhoven	kerkelijk	NH
Eindhoven	kerkelijk	RK
Flevoland	burgerlijk	urk
Friesland	burgerlijk	-

provincie (stad)	soort	bijz.	provincie (stad)	soort	bijz.
Friesland	kerkelijk	NH	Overijssel	kerkelijk	NH
Friesland	kerkelijk	RK	Overijssel	kerkelijk	RK
Gelderland	burgerlijk	-	Rotterdam	burgerlijk	-
Gelderland	kerkelijk	NH	Rotterdam	kerkelijk	NH
Gelderland	kerkelijk	RK	Rotterdam	kerkelijk	RK
Groningen	burgerlijk	-	Utrecht (prov)	burgerlijk	-
Groningen	kerkelijk	NH	Utrecht (prov)	kerkelijk	NH
Groningen	kerkelijk	RK	Utrecht (prov)	kerkelijk	RK
Limburg	burgerlijk	-	Utrecht (stad)	burgerlijk	-
Limburg	kerkelijk	NH	Utrecht (stad)	kerkelijk	NH
Limburg	kerkelijk	RK	Utrecht (stad)	kerkelijk	RK
Noord-Brabant	burgerlijk	-	Zeeland	burgerlijk	-
Noord-Brabant	kerkelijk	NH	Zeeland	kerkelijk	NH
Noord-Brabant	kerkelijk	RK	Zeeland	kerkelijk	RK
Noord-Holland	burgerlijk	-	Zuid-Holland	burgerlijk	-
Noord-Holland	kerkelijk	NH	Zuid-Holland	kerkelijk	NH
Noord-Holland	kerkelijk	RK	Zuid-Holland	kerkelijk	RK
Overijssel	burgerlijk	-	Overzicht Nederland		

GEVANGENISREGISTERS, PROJECT VAN HET BHIC

Het Brabants Historisch Centrum in Den Bosch is voorlopig gesloten voor bezoek. Maar verschillende vormen van dienstverlening gaan op afstand door. Zie op deze [webpagina](#) voor een actueel overzicht. Wat ook doorgaat is het vrijwilligerswerk thuis om nieuwe bestanden te index-

eren en te ontsluiten. Regelmatig start het BHIC nieuwe ontsluitingsprojecten. Een van deze projecten is:

Project Gevangenisregisters

De gevangenisregisters zijn boeken waarin iedere nieuwe gevangene per gevangenis werd ingeschreven. In deze

boeken vind je dus alle namen terug van iedereen die ooit in een Brabantse gevangenis opgesloten heeft gezeten. Niet alleen hun namen komen erin voor, ook werd genoemd waar zij vandaan kwamen, waarom zij gevangen zijn gezet, hoe oud zij waren en nog veel meer. Het is daardoor een prachtige bron voor wetenschappers zoals historici en criminologen. En ook voor stamboomonderzoekers zijn deze registers zeker de moeite waard. Juist in deze registers kun je de voorouders tegenkomen die niet in de adelboeken staan, of als rijke landeigenaar terugkomen in het kadaster. En ook die voorouders zijn zeker de moeite van

het onderzoeken waard. Een deel van de gevangenisregisters staat al online, maar nu willen we natuurlijk nog meer van deze prachtige bron online toegankelijk maken! Help jij ons mee? Meer informatie over onze gevangenisregisters kun je vinden op de website:

<http://www.bhic.nl/onderzoeken/hulp-bij-onderzoek/gevangenisarchieven>

DIGITAAL ZOEKEN IN DUITSLAND

Digitaal zoeken naar stamboomgegevens zoals wij nu in Nederland gewend zijn hoeft je in Duitsland niet te verwachten. De privacyregels zijn er nog strenger dan hier en de gemeentes stellen hun gegevens maar moeizaam ter beschikking. De RK DTB-boeken komen nu via Matricula langzamerhand meer ter beschikking. Zie hiervoor het artikel in [De Twee Kwartieren van maart 2018, pagina 37](#). Het aantal parochies dat Matricula bestrijkt wordt gestaag uitgebreid. Zie de [website van Matricula](#).

Voor de protestantse DTB-boeken is er Archion. Daar vinden we de DTB-boeken van de Evangelische of Evangelisch-Lutherse kerken, Mennonitische kerkenboeken en ook nog katholieke DTB-boeken uit de Pfalz. Nu biedt

Archion bijna 100.000 boeken met meer dan 16 miljoen scans uit het huidige Duitsland en de voormalige Ostgebiede. Het bestand wordt voortdurend verder uitgebreid. Net als in Matricula kun je niet op naam zoeken, de boeken zijn niet geïndexeerd. Je moet de naam van de plaats weten van de persoon waar je naar zoekt en dan bladeren in de boeken.

De aktes zijn geschreven in Kanzleischrift of in Kurrentschrift, beide voor ons en ook voor de Duitsers onder de tachtig moeilijk leesbaar. De achternamen worden goed leesbaar geschreven. Archion biedt op de website wel

enige hulp daarbij. De artikelen over het Duitse schrift in de vorige nummers van De Twee Kwartieren zullen je hierbij ook goed van pas komen.

Om in Archion rond te kijken moet je eerst een account aanmaken. Dit account is gratis. Je kunt Archion dan verkennen. De voor de hand liggende stap is dan te gaan kijken of Archion van de gewenste parochie, stad of streek al DTB-boeken heeft gedigitaliseerd. Dan blijkt dat men alle te digitaliseren boeken reeds in de lijst heeft opgenomen. Steeds als een boek klaar is en het digitaal beschikbaar is, wordt de streek, plaats, kerk of boek groen weergegeven. Op dit moment is er al aardig wat digitaal beschikbaar. In andere gevallen is het in ieder geval al duidelijk dat er een boek is en dat het op termijn beschikbaar komt. Per boek zie je dan enige nadere informatie over de boeken, net als in Matricula. Zowel Matricula als Archion bieden hiermee overzichten van de DTB-boeken met goede informatie zoals je in Nederland nog niet vindt althans niet in zo'n systematisch overzicht.

Het gebruik van Archion is niet gratis. Het goedkoopst is het maandabonnement voor niet-beroepsgenealogen: € 17,90. Per abonnement kan op één computer gelijktijdig gezocht worden. Het aantal downloads is bij dit abonnement beperkt tot 60 stuks. Waarbij ik dan denk dat een screenshot van de betreffende akte of inschrijving wel zo praktisch is. Je kunt opzoeken en lezen van de akten uitproberen met de boeken van Hildrizhausen in Wuerttemberg.

Samenvattend: Archion is niet gratis, niet geïndexeerd en niet compleet, maar een reis naar de plaats waar je de DTB-boeken in kunt zien is ook niet gratis en ook dan is het Duitse schrift moeilijk te ontcijferen.

The graphic is a dark blue background with white and light blue text and maps. It features a central screenshot of the Archion website interface showing a search result for a church book. To the right, there are two maps of Germany: the top one shows the current German states, and the bottom one shows former German eastern territories. A green callout box highlights the online search capabilities.

ARCHION
Kirchenbücher stehen im Zentrum von Archion. Sie verzeichnen Taufen, Trauungen, Beerdigungen, Konfirmationen und sind damit die wichtigste Quelle für die Familienforschung.

ARCHIVE IN ARCHION

ONLINE
Archion ermöglicht Ihnen die Suche nach Ihren Vorfahren in Originalquellen – weltweit – ortsunabhängig – zeitlich flexibel – bequem von zu Hause aus.

FRÜHERE DEUTSCHE OSTGEBIETE heute: Polen, Litauen und Russland

Forschen Sie mit rund 80.000 Kirchenbüchern quer durch Deutschland und die ehemals deutschen Ostgebiete. Das Angebot wird stetig erweitert, ergänzt und ausgebaut – täglich kommen weitere digitalisierte Kirchenbücher hinzu.

www.archion.de

WERKGROEP SCANNEN EN INDEXEREN VAN FAMILIEDOCUMENTEN

In het vorige nummer van De Twee Kwartieren stelden we onze bibliotheek aan onze lezers voor. Nu namen we wegens de coronacrisis Astrid Magielse een telefonisch interview af over de werkgroep Scannen en Indexeren van familiedocumenten die zij coördineert. De betreffende familiedocumenten zijn bidprentjes, rouwkaarten, geboortekaartjes, huwelijkskaartjes, communiekaartjes en familieberichten in de vorm van krantenknipsels. Deze documenten stammen over het algemeen uit onze regio. Er zijn veel documenten geschonken door heemkundekringen en historische verenigingen die er geen bestemming meer voor hadden. En er is een contante stroom van familiedocumenten die door de leden van onze afdeling aan Astrid afgegeven worden op de ledenavonden. De werkgroep werkt al zo ongeveer 15 jaar en de werkgroep heeft in die jaren al vele duizenden documenten verwerkt. En ook nu gaat het om honderden documenten per jaar. De originelen blijven in het bezit van onze afdeling, de scans worden geplaatst op de website van de NGV. Voordat ze op de website verschijnen doorlopen de documenten een hele procedure. Astrid ordent de binnengekomen documenten: eerst op alfabet zetten, daarna ontdebellen en ten slotte nagaan of het document al eens gescand is. Daarna scant Astrid de documenten. Ze heeft hiervoor thuis een speciale geavanceerde scanner geïnstalleerd gekregen waardoor

Alfkomstig van: VCE
Collectie: 1 Krantenberichten

Algemene gegevens van de gebeurtenis

Datum van de gebeurtenis: dd-mm-jijj	13-03-1970
Plaats van de gebeurtenis:	Winsum

Documenttype:

Geboorte Huwelijk Overlijden

Viering Overig

Klik om wijzigingen in de documentgegevens op te slaan

Aanpassen pers.gegevens

rol:

hoofdpersoon partner ouder

broer/zus zn/dr overige

Voornamen*: A.T.J.

Roepnaam:

Voorvoegsel: van

Achternaam *: Wijngaarden

Man/Vrouw *: man vrouw onbekend

Geboortedatum: vóór op na
5-6-1948 of lftd:

Geboorteplaats:

Overlijdensdatum: vóór op na
5-6-1948

Overlijdensplaats:

Woonplaats:

Foto:

Module: FormBdPerson.php

Betrokken personen

Louise Zijp	hoofdpersoon	☐
A.T.J. van Wijngaarden	partner	☐

Dit document behoort tot de verzameling van de dienst **Verenigingscentrum**
Gedetailleerde informatie over het document (alleen voor leden van de onafhoudsgroep)
Document in tabel: **tblDocumentenTemp** met

het scannen, zeker van de bidprentjes razendsnel gaat. De scans van de opgeschoonde en geordende documenten worden in bundels van 50 of 75 aangeleverd aan de werkgroep indexeren van de NGV. Deze werkgroep beheert de indexeringsmodule van de website van de NGV en zij plaatsen de geïndexeerde scans uiteindelijk in de zoekmodule van de NGV-website.

De indexeerders van de werkgroep van onze afdeling hebben een account op de indexeringsmodule en daar kunnen zij de documenten indexeren. Ga je indexeren dan claim je een bundel en die ga je in je eigen tempo, zo veel tijd je er aan wilt besteden indexeren. Als je in een keer doorwerkt kan een ervaren indexeerder een bundel van 75 bidprentjes in een uurtje afwerken. Je kunt een bundel ook beginnen en er dagen later weer mee doorgaan. Per document krijg je het document te zien met daarnaast de

invalvakjes voor de indexering. Dit scherm is voorzien van veel handige helpinformatie zodat iedereen na een korte uitleg er mee uit de voeten kan. Doordat het een module is van de NGV-website heb je geen extra software nodig, je blijft gewoon in je browser en je kunt werken met elke PC of laptop. Er is nu een team van indexeerders maar de productie kan het tempo van de aanvoer niet aan. Niet iedere indexeerder heeft nu eenmaal evenveel tijd voor het indexeren. Er is daardoor een grote behoefte aan versterking van het huidige team. Voor belangstellenden die een bijdrage willen leveren aan de toegankelijkheid van genealogische data: je hebt een pc nodig met toegang tot internet en de bereidheid om er enige tijd aan te besteden. Wil je er aan meewerken om waardevolle regionale genealogische data toegankelijk te maken, neem dan contact op met Astrid Magielse: [per e-mail](#)

DIGITAAL ZOEKEN IN BELGIË

Voor het digitaal zoeken in België verwijzen we je op de eerste plaats naar de lezing van Herman Jorens van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde die in oktober 2018 een uitgebreide lezing gaf op onze verenigingsavond. In het verslag van de lezing is een reeks van links opgenomen naar de belangrijkste bronnen. Het meeste gemak hebt je van de digitale versie van De Twee Kwartieren 2018-4. Als je die niet in je bezit hebt, kun je hem downloaden van de NGV-website van [deze link](#).

Verder kun je voor België goed gebruik maken van de website [Geneanet.org](#). Net als op MyHeritage kan iedereen daar zijn gegevens plaatsen en er gegevens uit overnemen. Je vindt er veel gegevens uit België. De gegevens op Geneanet zijn matig betrouwbaar. Maar we horen van veel serieuze genealogen dat ze Geneanet wel gebruiken omdat het hen soms goede aanwijzingen geeft, die je dan wel goed moet natrekken! Geneanet is gratis voor de uitgebreide basismogelijkheden.

CRANCK ZIJNDE VAN DE PEST OFT GODTSGAVE

Mr Aert Sgraets, secretaris van Oirschot, hield tussen 1585 en 1594 een kroniek bij van bijzondere gebeurtenissen in zijn woonplaats.

Over de maand mei van het jaar 1587 noteert hij:
den gemeynen man at alleen spooryen broot daeruyt vele sieck ende pestilentien quamen, want daer het volck geode spyse begost te eeten syn gevoerden voer doot gebleven, ende de peste is in allen hoecken dat allen dage (Best uytgescheyden) ten minste ses off seve lycken.

(de gewone man at alleen spurrie brood, waarin veel ziektekiemen zaten, want ofschoon er weer gezond voedsel beschikbaar was zijn veel mensen gestorven. De pest was overal zodat dagelijks (met uitzondering van Best) ten minste zes of zeven mensen overleden).

Het COVID-19 (coronavirus disease 2019) stelt ons allemaal zwaar op de proef. Of je nu ziek bent of (nog) gezond: geen mens ontkomt aan de gevolgen van deze besmettelijke ziekte, iedereen moet zijn levensstijl aanpassen en een groot deel van het dagelijks leven is tot stilstand gekomen. Nooit eerder maakten we in onze generatie een pandemie van deze omvang mee.

Natuurlijk zijn de omstandigheden van de coronapandemie niet geheel te vergelijken met een pestuitbraak in de zestiende eeuw. Ofschoon er nog geen medicijn is tegen het

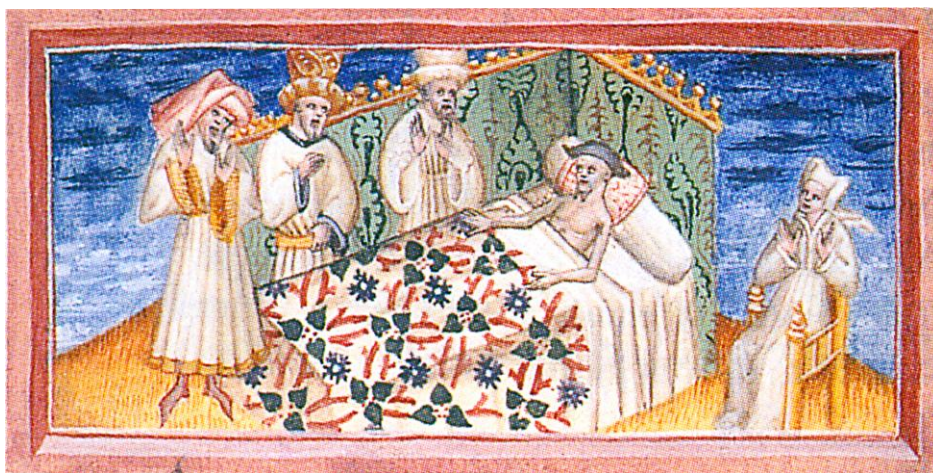

huidige virus zijn de hygiënische en medische omstandigheden in onze tijd duizendmaal beter dan in 1587, is de overheid alerter in het afkondigen van maatregelen om verspreiding van het virus tegen te gaan en worden we dankzij de media veel beter geïnformeerd. Maar voor de patiënten en de nabestaanden van alle overledenen is dat maar een schrale troost.

Net als oorlog hoorden epidemieën bij het leven van onze voorouders. Uit de geschiedenis zijn veel voorbeelden bekend van dodelijke ziektes die in een relatief korte tijd soms miljoenen levens eisten.

De eerste goed gedocumenteerde pandemie is de Antonijnse Plag, die uitbrak tijdens de regering van de Romeinse keizer Marcus Aurelius, wiens familienaam Antoninus was (vandaar de naam). Dankzij de Romeinse medicus Claudius Galenus, die de ziekte uitvoerig beschreef, is er veel bekend over de (veronderstelde) oorzaak en gevolgen van deze ziekte. Aangenomen wordt dat het virus dat deze ziekte veroorzaakte in Afrika ontstond, en door de Romeinse legioenen die de Perzen hadden overwonnen meegebracht werd naar Rome. Vandaar breidde de ziekte zich uit over de provincies van het grote Romeinse rijk. Dat rijk was op

het hoogtepunt van zijn macht, maar dat betekende ook veel verkeer over een goed wegenselsel, wat de verspreiding van het virus vergemakkelijkte. Historici maken melding van 2000 doden per dag, en de samenleving raakte totaal ontwricht hetgeen een crisis veroorzaakte die nog honderd jaar later gevolgen had voor het hele Rijk. Een dergelijk gevolg had ook de builenpest, ook wel de zwarte dood genoemd, die tussen 1347 en 1351 aan bijna een derde van de Europese bevolking het leven kostte. Dat waren zo'n 25 miljoen mensen! Ziekte maakte in de geschiedenis in totaal meer slachtoffers dan oorlog. De Spaanse groep eiste in 1918 en 1919 meer levens dan tijdens de Eerste wereldoorlog. Ook ten tijde van de

tachtigjarige oorlog was de verzwakte bevolking van de Meierij van 's-Hertogenbosch, mede als gevolg van armoede, ondervoeding en slechte hygiënische omstandigheden ontvankelijk was voor allerlei ziekten, die verzameld namen hadden als 'haastige ziekte', 'rood melisoen', 'rode loop' en 'gave gods'. Achter deze kleurrijke benamingen gingen ziekten schuil als pest, difterie, tyfus, pokken, tering en dysenterie (rode loop of buikloop)¹.

Het waren vaak soldaten die ziekten overbrachten op de plaatselijke bevolking. Een soldaat met de pest kreeg in oktober 1603 van het bestuur van Tilburg 17 stuivers om door te rijden naar het buurdorp Riel. Maar het kwaad was al geschied, want een maand later heerste de pest in de stad, en nog later in de hele Meierij. Een nieuwe pestgolf in 1623 werd de Mansfelder ziekte genoemd, naar generaal Ernst van Mansfeld, wiens soldaten als oorzaak van de epidemie werden gezien. Deze epidemie kostte in Tilburg tussen 1624 en 1625 het leven van 21,8 procent van de bevolking. De magistraat van Tilburg vaardigde in 1625 een pestreglement uit: de invoer van wol, huisraad, vee en dergelijke werd verboden, bezoekers mochten alleen komen met toestemming van de schout, samscholingen als uitvaarten, bruiloften en kraamfeesten werden verboden, en wie buiten het dorp op het land had gewerkt moest daarna in quarantaine. In 1653 brak de roodt melisoene uit. De regenten van Oirschot bepaalden dat het huisvuil begraven moest worden en alle honden worden

vastgebonden om de verspreiding van de ziekte tegen te gaan. Behalve de wereldlijke overheid stelde ook de kerk regels op. De pastoor van Berlicum vaardigde in 1623 voorwaarden uit voor de gildebreeders die de overledenen moesten begraven². Drie dekens moesten het lijk vergezellen, terwijl de vierde deken vooropliep, al roepende dat er een besmet lijk volgt. Een lange kiel en een kar mochten alleen gebruikt worden voor een met de pest besmet lijk, dat begraven moest worden in een waterdichte kist in een diep graf. Alle huizen waar pest heerste kregen een kenmerk zodat bewoners konden zien waar ze risico liepen. Het is lang niet altijd mogelijk om bij genealogisch onderzoek de doodsoorzaak van onze voorouders te achterhalen. Gegevens in de primaire bronnen zijn summier, en in rechterlijke en notariële archieven wordt over het algemeen slechts naar de doodsoorzaak verwezen als daar een juridische noodzaak voor bestaat (zoals bij moord en doodslag). En een enkele keer wordt bij een testament vermeld dat de testateur aan een besmettelijke ziekte lijdt. Zo testeert Hanrick Rennits, *cranck zijnde van de pest oft godts gave*, op 16 mei 1636 voor de schepenen van het gericht Beugen, en tijdens dezelfde epidemie maakt ook Heer Gijsbert de Roije, priester en rentmeester van het kapittel te Boxtel, zijn testament *sieck te bedde liggende geïnfecteerd zijnde metten contagieuze sieckte de pest*. Dat de ziekte niet altijd de dood tot gevolg had bewijst Mathijs Everts (van Woensel), die op 27 januari 1637 een testament

maakt met zijn vrouw Marieken Frank Pauwels van den Ecker. Mathijs lijdt aan de pestziekte, maar hij overleeft: hij wordt dertig jaar later, op 5 oktober 1667, in Oirschot begraven.

De pestepidemie van 1636 laat ook in verschillende schepenprotocollen zijn sporen na. De schepenen van Sint-Michielsgestel tekenen in 1638 een verklaring op van Handrick Jacobss. Hij verklaart dat zijn neef Handrick Hermens op Sint Maartensavond 10 november 1736 bij hem heeft geslapen en 's zondags daarop aan de pest is overleden. Hij werd zelf ook ziek, en is drie weken lang niet onder de mensen gekomen, en ook nergens buitendorps, dus ook niet in de stad 's-Hertogenbosch. Margriet Peters van Bussel wordt in 1637 voor de schepenen van Asten gedaagd wegens het door onachtzaamheid veroorzaken van een brand. Daarbij wordt *geconsidereert* dat gedaagde in het huis van Pauwel Colen, de eiser, dat besmet was met de pest, als *waeckersse offt scrubbersse* over de zieken waakte, en dat in het huis ook het onbegraven dode lichaam van zijn dochter lag. Een *scrubber* (schrobber) was iemand die was ingehuurd om een pestlijder te verplegen, het huis te schrobben en ontsmetten, en eten voor te bereiden voor de zieke. Cornelis Willems uit Son was in 1637 schrobber in het huis van Mathijs Jan Mathijssen van Dijck.

1 Leo Adriaenssen, Staatsvormend geweld, Overleven aan de frontlines in de meierij van Den Bosch, 1572-1629, Tilburg 2007, pag. 274.

Hij kreeg 50 gulden, mocht niet buitenshuis komen en bestelde dan ook boodschappen die aan huis werden gebracht, vooral veel bier, brood, boekweit, olie en melk. Mathijs overleefde de ziekte niet, en ook zijn dochter Agnes overleed aan de ziekte. Cornelis maakte na hun dood het huis helemaal schoon en kreeg zijn geld van de voogden van de kinderen. De vrouw van Niclaes Peters van Griensven, secretaris van Schijndel, was *geinfecteert mette pestiaele sieckten begost opten 22 septembries 1637*.

Een enkele keer vind je ook in overlijdens- en begraafregisters informatie over ziektes en epidemieën.

Het doodboek van Boxtel vermeldt in 1633 verschillende overlijdensgevallen *ex pustulis* (aan de pest). Alleen in augustus en september zijn er dat al negen.

In Wintelre heerst in 1676 dysenterie (de rode loop). De pastoor noteert in het doodboek: *Dese navolgende sijn gestorven van den roode loop anno 1676, van de geboortdag van onse L. vrouwe (8 september) tot Sinte Wilbort toe (6 november)*. Het gaat om 33 overledenen.

In 1702 september overlijden in Boxtel een aantal personen kort na elkaar aan *disenteria*. Ze wonen voornamelijk in de *Com*. In Helvoirt overlijden in 1781 verschillende ingezetenen aan den loop. Volgens het begraafboek worden zij vanwege het besmettingsgevaar 's avonds begraven.

2 W. van der Heijden, Berlicum, Zwerftocht door het verleden, deel I, Berlicum 1982 pag. 269.

VAN WIEN NIET HEEFT, VAN DIEN ZAL GENOMEN WORDEN OOK WAT HIJ NIET HEEFT

Een bidprentje met de namen van vijf kinderen uit één gezin binnen drie weken na elkaar overleden. Het gezin Brekelmans uit Alem werd in 1934 zwaar getroffen door een mazelenepidemie. Dankzij de kranten uit die tijd (te raadplegen via Delpher) kunnen we deze dramatische episode reconstrueren.

Hendriekus (Driek) Brekelmans, landbouwer te Alem, trouwt op 15 mei 1924 in de gemeente Alem, Maren en Kessel met Marie Steenbekkers. Achter elkaar worden de kinderen geboren: een zoon in 1925, Willem in 1926, Piet in 1927, Jantje in 1929. Het eerste Toontje overlijdt bijna zes maanden na zijn geboorte, maar wordt gevolgd door het tweede Toontje in 1931. In 1933 wordt het eerste dochtertje geboren, Maria Theresia.

Driek is een jonge, blonde kerel en woont met zijn gezin in een éénkamerwoning, zonder gang of hal, met twee bedsteden, een stenen vloer, een kachel, een kast, een tafel en een paar keukenstoelen. Er is ook nog een opkamertje, maar daar kan niet worden gestookt. Alem is een dorp aan de Maasdijk, met veertig huisjes, een kerk en een school. Er wonen slechts landarbeiders en kleine pachters. Ook Brekelmans is een pachtboer: vier koeien op stal waarvan er slechts twee melk geven, en dan nog een paar kalveren. Zijn inkomen bedraagt een gulden of vier per week voor een gezin van negen personen. In de maand januari, als de

wind guur over de dijk waait, slaat het noodlot toe. De kinderen krijgen mazelen. Er worden een paar ledikantjes in de kamer gezet. De plaatsvervanger van de dokter wordt geroepen (want de dokter is zelf ook ziek). Hij laat twee van de kinderen direct in het ziekenhuis opnemen, waar de

De Tribune 24-01-1934

eerste op 11 januari overlijdt, gevolgd door de tweede een dag later. De overleden kinderen worden in de opkamer opgebaard, terwijl de zieke kinderen in de kamer verblijven. In Alem vallen meer slachtoffers. Een inspecteur van de volksgezondheid stelt een onderzoek in. Voor het gezin van Driek komt het te laat. Op 16 januari overlijdt zijn enige dochter. Ze is pas negen maanden oud. Drie kinderen liggen dan nog in het ziekenhuis. Op 22 januari bezwijkt ook Toontje. De krant meldt: "De epidemie woedt thans niet meer zo hevig. In den ziekte-toestand der talrijke patiëntjes is verbetering te bespeuren, terwijl zich de laatste dagen geen nieuwe ziektegevallen meer hebben

DE MAZELENEPIDEMIE TE ALEM.
In het Groot Ziekengasthuis te Den Bosch zijn gisteren gestorven drie kinderen uit het gezin Brekelmans te Alem. Een ervan was drie jaar oud, een ander slechts achttien maanden.
Uit dit gezin zijn thans vijf kinderen aan mazelen overleden. Een zesde verkeert in levensgevaar.
In het algemeen neemt de epidemie af. In Alem zelf worden geen nieuwe gevallen meer geconstateerd, terwijl nog slechts een klein aantal patiëntjes in Den Bosch wordt verpleegd.

Eindhovenssch Dagblad 02-02-1934

voorgedaan." Toch bezwijkt ook Jantje Brekelmans aan de ziekte: hij overlijdt op de 31ste januari in het Ziekengasthuis in Den Bosch. Zijn oudste broer ligt dan nog in het ziekenhuis, maar hij zal uiteindelijk herstellen.

De mazelenepidemie treft het dorp Alem zwaar. "In eenige weken tijds stierven in de gemeente meer personen dan gedurende het hele jaar 1933" staat in de krant. Op 5 februari verschijnt in Het Volk, Dagblad voor de Arbeiderspartij, een groot artikel over de ramp in Alem. Brekelmans en zijn vrouw worden zelfs geïnterviewd. "Kinderen stierven in Alem aan "zwakke longen", zegt de burgemeester" luidt de kop van het artikel. Het artikel is een aanklacht tegen de sociale ongelijkheid waar arme mensen, zoals Driek Brekelmans, slachtoffer van worden. Brekelmans had een kleine verzekering gesloten waarvan hij de begrafeniskosten en de pacht heeft kunnen betalen. Een rekening van 58 gulden voor dokterskosten, en de ziekenhuisverpleging voor zes kinderen moet nog betaald worden. De familie zal betalen, zegt de burgemeester, het armenbestuur hoeft niet bij te dragen. Het artikel eindigt als volgt: "Van wien niet heeft, van dien zal genomen worden, ook wat hij niet heeft". Het gezin Brekelmans is ondergegaan aan armoede en "zwakke longen".

Het noodlot voor de familie Brekelmans is nog niet voorbij. In 1941 wordt een zoontje doodgeboren, en in 1943, midden in de oorlog, overlijdt Hansje Brekelmans, nog geen anderhalf jaar oud, door een bom.

IER GEDACHTENIS
aan onze lieve kinderen

Wilhelmus Joannes Gerardus Brekelmans
geboren te Alem 22 Januari 1926 en gesterkt door de
H.H. Sacramenten, aldaar overleden 11 Januari 1934,

Petrus Hubertus Brekelmans
geboren te Alem 28 Maart 1927 en gesterkt door de
H.H. Sacramenten, aldaar overleden 12 Januari 1934,

Johannes Gijsbertus Brekelmans
geboren te Alem 6 October 1929 en aldaar
overleden 31 Januari 1934,

Antonius Leonardus Brekelmans
geboren te Alem 21 December 1931 en aldaar
overleden 22 Januari 1934,

Maria Theresia Cornelia Brekelmans
geboren te Alem 16 April 1933 en aldaar
overleden 16 Januari 1934.

Treurende Ouders, treurt niet langer
Om de Engelen U ontrukkt.

't Waren bloempjes voor aen Hemel,
Door Gods Eng'len vroeg geplukt.

't Waren Engelen, ieder weet het,
Lief, aanvallig, schrandler, schoon.

't Waren 't sieraad aller kinderen
En uw beider lust en kroon.

Maar gij weet wel dat de Engelen
Kort op aarde slechts verwijlen
En dan weer naar hooger kringen.
Naar het oord der Eng'len ijlen.

Ouders, voelt gij niet, daar leven zij
Daar bidden zij voor U den Heer
Meer nog minnen zij U dan op aarde.
Daar ziet gij hun eenmaal weer.

Daar in 's Hemels gulden zalen
Vindt gij dan het vijftal weer,
Dat God eens van de aard kwam halen
Dan jubelt gij samen Hem te eer.

Stamreeks van Hendriekus (Driek) Brekelmans

De familienaam Brekelmans komt oorspronkelijk uit het gebied rond Oisterwijk. Ook de familie Brekelmans uit Alem blijkt daar zijn oorsprong te hebben, zoals blijkt uit de stamreeks van:

Hendriekus (Driek) Brekelmans, geboren te Alem op 9 mei 1896, landbouwer, woont aan de Dijk in Alem, overleden te Rosmalen op 25 juni 1983, trouwt te Alem, Maren en Kessel op 15 mei 1924 met **Marie Steenbekkers**, dochter van **Johannes Steenbekkers** (landbouwer) en **Hendrika Toonen**.

Driek is de zoon van:

Johannes Petrus Brekelmans, geboren te Alem op 10 april 1856, metselaar, overleden te Alem 27 april 1938, trouwt te Alem, Maren en Kessel op 5 mei 1884 met **Petronella Steenbekkers**, dochter van **Cornelis Steenbekkers** (landbouwer) en **Wilhelmina van Oss**, geboren te Alem op 22 april 1857, overleden te Alem 22 november 1939.

Hij is de zoon van:

Petrus Brekelmans, geboren te Helvoirt op 27 juli 1817, metselaar, koopman, woont te Alem, trouwt te Helvoirt op 27 apr 1854 met Maria van Logten, dochter van **Jan Henrick van Logten** (bouwman) en **Adriana Henrick van Laarhoven**, geb. te Helvoirt op 12 feb 1822.

Petrus is de zoon van:

Peter Francis Brekelmans, gedoopt te Oisterwijk op 5 november 1768, landbouwer, overleden te Helvoirt op

13 juli 1830, trouwt voor de schepenen te Oisterwijk op 10 november 1799 met **Hendrina Adriaen Bertens**, dochter van Adriaen Henrick (Arie) Bertens en **Wilhelma Niclaes Hendriks**, ged. te Udenhout op 22 januari 1778, overleden te Helvoirt op 5 oktober 1831.

Peter is de zoon van:

Francis Peter Brekelmans, gedoopt te Udenhout op 6 feb 1729, begraven te Oisterwijk op 13 aug 1787, trouwt te Oisterwijk op 26 januari 1755 met **Jenneke Gerrit Verhoeven**, geboren te Udenhout. Zij wonen te Berkel.

Francis is de zoon van:

Peter Jan Brekelmans, gaat voor de predikant te Oisterwijk op 18 januari 1727 in ondertrouw met **Adriaantje Francis Adriaen Bucken**, dr. van **Francis Adriaen Cornelis Bucken** en **Adriaantje Jacob Peter Vennix**, gedoopt te Oisterwijk op 17 mei 1694. Zij wonen te Berkel.